

Ertuğrul Uzun, *Kitap İncelemesi: Gökhan Yavuz Demir, Sosyal Bir Fenomen Olarak Dilin Belirsizliği*, Hukuk Kuramı, C. 2, S. 2, Mart-Nisan 2015, ss. 37-40.

KİTAP İNCELEMESİ

Gökhan Yavuz Demir, Sosyal Bir Fenomen Olarak Dilin Belirsizliği (İstanbul: İthaki Yayınları, 2015, ISBN: 9786053754411)

Ertuğrul Uzun*

* Doç.Dr., Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı, ertugrul.uzun@gmail.com.

Dilin Belirsizliği Üzerine Tamamen Duygusal Bir Hikâye

Bu yazı, Gökhan Yavuz Demir'in, *Dilin Belirsizliği* başlıklı kitabı hakkında. Kitap Demir'in doktora tezine dayanıyor ve ilk baskısını Paradigma Yayınları'ndan 2007 yılında yapmıştı. Şimdi elimizde İthaki Yayınları'nın 2015'te yaptığı yeni baskı var. 'Akademik' bir kitap incelemesi yapmayacağım. Zira o 'akademik' nitelemesi bir tür nesnellik ima ediyor; sosyal bilimler ve beşeri disiplinlerdeki nesnellik iddiasıyla arama koyduğum mesafeden bağımsız olarak, *Dilin Belirsizliği*'yle ve yazarıyla hiç de nesnel olmayan bir ilişkim var. Esasında her kitabın yazımına dair bir hikâye olduğu ve asıl önemli olanın o hikâye olduğu gibi, bir kitaba 'dair' yazılacak olanların da bir hikâyesi olmalı ve asıl olarak o hikâye anlatılmalı. Her şeyden önce, *Dilin Belirsizliği*'yle olan ilişkimin hikâyesini anlatacağım. Sonra, *Dilin Belirsizliği*'nden yola çıkarak yazmak istediğim hikâyenin hikâyesini.

Dilin Belirsizliği'nin elimdeki ilk baskısına, 29 Ocak 2008 tarihini atmışım. Askerdeydim. Okuma, araştırma ve yazma heveslisi bir akademisyenin askerlik yapmasının ne demek olduğunu bilen bilir. Sadece çok bunaldığımı söylemekle yetineyim. Her fırsat bulduğumda kaçtığım kitapçılarda rastladım *Dilin Belirsizliği*'ne. Hemen aldım. Yazarını tanımıyordum. O bunalmışlık içinde büyük bir heyecanla okudum. Bir yıl önce bitirdiğim ve Hukuk Göstergebilimi başlığıyla basılan doktora tezimin kaynakçası ile *Dilin Belirsizliği*'nin kaynakçasının büyük bir keşişim kümesi vardı. Aynı konular hakkında okumuş, benzer sorunlar üzerinde kafa yormuştuk. Söylemekten çekinmem: Kıskanmıştım. Benim kırmak istediğim ama kıramadığım akademik zincirleri umursamadan yazmıştı. Üretkendi. Cesurdu. Yazarının ismini unuttum ve askerliğe devam ettim.

Aynı yılın sanırım Eylül ayında, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi'nin toplantısı yapıldı İstanbul'da. Programda gördüğüm bir başlık ilgimi çekmişti: 'Edebi Bir Tür Olarak Hukuk'. Gideceğim oturumlara koyduğum işaretten koydum kenarına. Konuşmacı tebliğe başladığında, sürekli bir şeyler tanıdık geliyor ancak kaynağını bulamıyordum. Ne zaman ki doktora tezinden

bahsetti, o zaman, tebliğ sahibi Gökhan Yavuz Demir'in, kıskandığım *Dilin Belirsizliği*'nin yazarı olduğunu anladım. Toplantı sonunda tanışmak için bekledim. Kendimi tanıttım, kitabını okuduğumu ve çok beğendiğimi söyledim. O da benim kitabımın çantasında olduğunu söyledi. Yedi yıldır süren dostluğumuz, *Dilin Belirsizliği*'nden kaynaklanır aynı zamanda.

Bu süre içerisinde toplam beş kez okudum kitabı. (Kitabın yeni baskısının arka kapağında dört kez okuduğum yazıyor. Kitap basıldıktan sonra bir kez daha okudum.) Geçmiş yıllarda lisansüstü programlarda verdiğim derslerde okuttum, bu yıl lisansta da okutuyorum. Her okuduğumda ayrı bir zevk alıyorum kitaptan ve dostumu arayıp teşekkür ediyorum bu kitabı yazdığı için. Peki, kitaba düşkünlüğümün sebebi ne? Askerde tam da bunaldığım bir sırada beni yeniden tutkuyla bağlandığım bir konuya götürmesi ve nefes almamı sağlaması mı? Sadece bu değil elbette.

Dilin Belirsizliği üç bölümden oluşuyor. Hurafe Olarak Dil, Oyun Olarak Dil ve Figüratif Bir Fenomen Olarak Dil. (Kitabın üçte birini oluşturan ve tek başına basılmayı hak eden uzun Giriş'i de sayarsak esasında dört.) Benim okuyuşuma göre, ikinci ve üçüncü bölümler, birinci bölümün anlaşılmasını sağlamak üzere yazılmış. Birinci bölümde yapılan negatif tespitin ardından sunulan çözümler olarak okunmalılar. Dolayısıyla birinci bölüm hakkında konuşacak olmamın makul sayılmasını bekliyorum.

Hurafe Olarak Dil, dilin doğası ve belirsizlik sorunu hakkında yapılan Batı kaynaklı tartışmayı tarihsel bir perspektifle ele alıyor. Bu tarihsel perspektif, tartışmaların esasında hiç de yeni olmadığını hatta Batı düşüncesi tarihinde köklü ayrımların nedenini oluşturduğunu gösteriyor. Çağımıza uzanan anlatım, dil hakkındaki tartışmaların modern düşüncüyü nasıl dönüştürdüğünü gösteriyor. Bunun anlamı esasında şu: Artık dil hakkındaki tartışmalara değinmeksizin sosyal bilimler ve beşeri disiplinler alanında adım atmak mümkün değildir. Dile, anlama ve yoruma dair bir konum edinilmeden herhangi bir sosyal bilim çalışmasının mümkün olmayacağını bilmek bir yandan korkutucu, zira Türkçe literatür böyle bir zorunluluğun ortaya çıkaracağı talebi karşılayacak

müktesebata sahip değil. Diğer yandan sevindirici, çünkü bu konuda Türkçede rastladığımız birkaç cılız sese çok ciddi çağrı da katılmış oluyor. Üstelik Foucault, Derrida, Kristeva, Deleuze gibi Türkçede neredeyse moda olmuş isimlerin düşüncelerini anlamının yegâne yolunun, dilin doğasına ve belirsizlik sorununa yönelmekten geçtiğini de gösteriyor ve kitabın bizatihi kendisi bu konuda önemli bir kaynak teşkil ediyor. Kısaca söyleyecek olursak, sosyal bilimler ve beşeri disiplinler dil ile hesaplaşmak zorunda ve *Dilin Belirsizliği* bu hesaplaşma için Türkçede çok önemli bir çıkış noktası oluşturuyor.

Oyun Olarak Dil, dili iki açıdan oyun olarak görüyor. Birincisi Wittgenstein'in dil oyunları kavramıyla anlattığı, oyun ile dil arasındaki ilişkiyi ele alıyor. Wittgenstein'in dil oyunları, bir metafor veya alegoriden ziyade, dilin ruhunu yahut mantığını anlamak için zorunlu bir kavram olarak başvurur oyuna. Oyunun kuralları, oyunun içinde veya dışında olmak, tek kişilik oyun, farklı oyunlar arasındaki ilişki, aynı oyunun farklı oynanışları arasındaki benzerlik gibi tartışmalarda oyun kelimesi yerine dil kelimesini de koyabilirsiniz pekâlâ. Diğer açı, modern dilbilimin kurucusu kabul edilen F. de Saussure'ün dilin sistemikliğini anlatırken başvurduğu satranç benzetmesi. Her ne kadar satrancın dili anlatmada tümüyle başarılı olamadığını kabul etse de, taşların şeklinin ve adının nedensizliği, taşların işlevleri, her hamleden sonra ortaya çıkan sistem, bir kurallar bütünü olarak kullanılmasa bile var olan oyun, Saussure'ün yapısalcı (ama aynı zamanda işlevselciliğe de olanak sağlayan) yaklaşımı açısından ufuk açıcı bir işleve sahiptir. Demir'in, yapısalcılığa mesafesini gösteren itiraz tam da burada ortaya çıkar ve satranca karşı Go hamlesiyle, dilin zenginliği, açık uçluluğu, deneyime bağlılığı, önceden bilinemezliği, sistemsizliği dile getirilir.

Figüratif Bir Fenomen Olarak Dil, özellikle biliminsanlarında görülen metafor düşmanlığı hastalığına saldırı yöneltiyor. Dilin Belirsizliğiyle ilgili tarihsel kavgaın taraflarından biri, dili kusurlarından arındırılabilir bir araç olarak görmüştür. Dilin en önemli kusuru çok anlamlılıktır ve çok anlamlılığın en büyük nedeni dilin figüratif özelliği, yani metaforların kullanımınıdır. Bu anlayışa göre, metaforlarla kirlenmemiş duru bir dil vardır, ancak gündelik, edebi yahut poetik kullanım, dili metaforlarla kirletir. Böylece düşünceye,

hakiki anlama ulaşmak imkânsız hale gelir. Bazıları ise doğal dillerin metaforlardan kurtulamayacaklarını çok iyi bildiklerinden, kurtuluşu yapay dillerde görmüşlerdi. Viyana çevresinin mantıkçı pozitivizmi, bugün içimizi karartsa da, insanlığın kurtuluşunu yapay dilin kesinliğinde görüyordu. Kitabın son bölümü, her şeyden önce dilin tümüyle metaforik olduğunu göstererek, metafor düşmanlığının anlamsızlığını gösteriyor. Üstelik metaforlar, düşüncede ilerlemenin aracı. Eğer 'yeni' bir şeyler söylemek istiyorsanız, metaforlara başvurmadan başa çareniz yoktur. Metaforlara yapılan bu iade-i itibardan sonra okurun ödevi, en azından benim ödevim, metaforları serbest bırakmaktır.

Hukukta doğruluk sorununu dert edinmiş bir hukukçu olarak, dilin doğasıyla ilgili tartışmalarla ancak hukuk fakültesinden mezun olduktan sonra ve biraz da tesadüfler sonucu karşılaşmayı kendi açımdan büyük bir talihsizlik addediyorum. Sadece dil ürünleriyle çalışan bir hukukçu için dil meselesi, ne teknik, ne tali, ne de keyfe keder bir meseledir. Dilin doğası tartışmaları, hukuk hakkında sahip olacağınız felsefi yargıya mührünü vurmak durumundadır. Dil, iletişim, düşünme, anlam, yorumlama gibi konularda oluşan devasa literatüre sadece göz atmak bile, hukukçuyu şaşkırtacaktır. Bu tartışmalara gözünü kapatmak, çare değildir elbette. *Dilin Belirsizliği*'ni okuyan bir hukukçunun ilk ödevi, 'kusursuz dil arayışı'na son vermektir. *Dilin Belirsizliği*'ni okuyan bir akademisyenin ilk ödevi ise, akademik yazımda metaforlara açılan savaştan vazgeçmek. *Dilin belirsizliğini* kabullenmek, dil ile girdiğimiz tecrübeye odaklanmak, dili araç olarak görmekten vazgeçmek, dille varlık kazanan bireyler olarak dilin içinde yaşamayı öğrenmek anlamına da gelir. Dilin ve düşüncenin metaforik temelini görmek, dili ve düşünceyi zenginleştirmenin yegane yolunun metaforlara sarılmak olduğunu kabul etmeyi gerektirir.

Dilin Belirsizliği, dil hakkındaki yaygın kanaatlerimizi sarsmayı vaat ediyor. En önemlisi, bu vaadini oldukça anlaşılır bir şekilde yerine getiriyor. Hukukçu addediliyor olmanın sonucu olarak, kapsamlı bir iddiada bulunmaya çekiniyorum, ancak konuyla ilgili Türkçe literatürden haberdarım. Konuyu dile getirişi, iddiasını ortaya koyuşu, beslendiği kaynakları aktarışı açısından Demir, diğer yazarlardan; dildeki tercihleri ve ifade tarzı açısından da

konuyla ilgili kitapların çevirmenlerinden ayrılarak çok önemli bir konuma erişiyor. Kitabın başarısının en önemli nedenini, yazarın zorla çıkarıldığı bir seyahatte isteksizce tuttuğu notları bize aktarmıyor olması; yazar, tabir yerindeyse, ölümüne atıldığı bir maceradaki kavgalarını, aşklarını, aldığı yaraları, kazandığı zaferleri kaleme alıyor. Hakiki, sahih bir soruşturmanın raporudur *Dilin Belirsizliği*.